

Zbigniew Strus

Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego - Izba Cywilna

Palestra 51/9-10(585-586), 277-282

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NAJNOWSZE ORZECZNICTWO

Zbigniew Strus

Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego – Izba Cywilna

Prawo materialne

DZIEDZICZNOŚĆ ROSZCZENIA O PRZEKSZTAŁCENIE PRAWA LOKATORSKIEGO

Uchwała składu siedmiu sędziów z 13 lipca 2006 r., III CZP 33/06, rozstrzygała zagadnienie prawne przedstawione przez Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczące dziedziczenia roszczenia członka spółdzielni mieszkaniowej o przekształcenie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu w prawo własnościowe. Do 24 kwietnia 2001 r. art. 219 prawa spółdzielczego nakładał na spółdzielnię obowiązek przekształcenia spółdzielczego prawa lokatorskiego w prawo własnościowe. Orzecznictwo jeszcze w okresie obowiązywania ustawy o spółdzielniach i ich związkach uznawało, że jest to podmiotowe prawo członka spółdzielni, z którego wypływa roszczenie majątkowe. Z drugiej strony, art. 221 § 1 pr. spółdzielczego przewidywał wygaśnięcie prawa lokatorskiego m.in. w razie ustania członkostwa. Konfrontacja tych przepisów nie ułatwiała uznania dziedziczności roszczenia o przekształcenie. Potwierdza je wymieniona uchwała w sposób nieburzący uprawnienia osób wymienionych w art. 221 § 1 pr. spółdz., stwierdzając, że: „**Roszczenie członka spółdzielni mieszkaniowej o przekształcenie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu w spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, wynikające z art. 219 § 1 ustawy z 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz.U. Nr 30, poz. 210 ze zm.), podlegało dziedziczeniu, jeżeli nie było osób uprawnionych na podstawie art. 221 § 1 tej ustawy**”.

OCHRONA LOKATORÓW

Art. 11 ustawy z 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie kodeksu cywilnego chroni tę grupę społeczną przed pochopnym wypowiedzeniem najmu lokalu mieszkalnego – określając podstawę wypowiedzenia. Dotyczy to wszelkich prawnych postaci zajmowania lokalu, a nie tylko najmu w kodeksowym znacze-

niu. W ust. 2 pkt 2 wypowiedzenie „stosunku prawnego” przewidziane jest na wypadek zwłoki lokatora z zapłatą czynszu lub innych opłat za używanie lokalu co najmniej za trzy pełne okresy płatności, pomimo uprzedzenia go na piśmie o zamiarze wypowiedzenia stosunku prawnego i wyznaczenia dodatkowego, miesięcznego terminu do zapłaty zaległych i bieżących należności.

Tak sformułowany przepis budził podwójne wątpliwości Sądu Okręgowego: po pierwsze, czy ma zastosowanie do najmu powstałego przed wejściem w życie ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie kodeksu cywilnego, a po wtóre, czy przeszkodą wypowiedzenia może być okoliczność, że umowa zawarta na czas oznaczony nie przewiduje wypowiedzenia.

Twierdzącą **uchwałę z 7 czerwca 2006 r., III CZP 30/06**, usprawiedliwia art. 27 ust. 1 ustawy rozszerzający analogiczne unormowanie zawarte w art. 1 przepisów wpr. k.c., odnoszące się tylko do określonych umów, tymczasem według art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy o ochronie (...) lokatorem w rozumieniu ustawy są również inne osoby niż najemca.

CENA TOWARÓW I USŁUG

Uchwałą z 21 lipca 2006 r., sygn. III CZP 54/06, wyjaśniono, że **„Podwyższenie z dniem 1 maja 2004 r. stawek podatku od towarów i usług za roboty budowlane, dokonane ustawą z 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. Nr 54, poz. 535 ze zm.), nie uzasadnia – bez zmiany umowy zawartej przed 1 maja 2004 r. – obowiązku zamawiającego zapłaty wynagrodzenia netto powiększonego o podatek od towarów i usług według podwyższonej stawki”**.

Kontekst historyczny i jurydyczny jest dobrze znany i nie wymaga przypomnienia. Znaczenie uchwały polega na wykładni art. 3 ust. 1 pkt 1 ustawy z 5 lipca 2001 r. o cenach (Dz.U. Nr 97, poz. 1050 ze zm.) stanowiącego, że cena towaru lub usługi opodatkowanej podatkiem od towarów i usług obejmuje także kwotę należnego podatku od towarów i usług. Zmiana podatku jako czynnika cenotwórczego nie uchyla obowiązku zmiany umowy, jeżeli dostawca chciałby uwolnić się od skutków art. 354 § 1 k.c. i stratę wynikającą ze wzrostu podatku przerzucić na odbiorcę towarów lub usług.

PROKURA UPADŁEGO

Czy przewidziane w art. 109⁷ § 2 k.c. wygaśnięcie prokury wskutek ogłoszenia upadłości przedsiębiorcy dotyczy tylko upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego, czy również upadłości z możliwością zawarcia układu?

Czy jest dopuszczalne ustanowienie prokury przez upadłego, co do którego ogłoszono upadłość z możliwością zawarcia układu i pozostawieniem mu zarządu własnym mieniem wchodzącym do masy upadłości? Obydwa pytania oddają istotę uzasadnionych wątpliwości Sądu Okręgowego. Uchwałą z 21 lipca 2006 r., sygn. III CZP 45/06 stwierdza, że **„z chwilą ogłoszenia upadłości prokura wygasa, a nowa nie może być ustanowiona (art. 109⁷ § 2 k.c.)”**. Oznacza to, że nawet „łagodna” forma upadłości wyłącza ustanowienie prokury.

PODZIAŁ MASY UPADŁOŚCI

Wykładni art. 342 ust. 1 pkt 1 prawa upadłościowego i naprawczego poświęcono uchwałą z 21 lipca 2006 r., III CZP 41/06. Chodziło o kategorię zaspokajania należności ZUS z tytułu składek powstałych przed ogłoszeniem upadłości. Sąd Najwyższy – zapewne uwzględniając brzmienie art. 342 § 1 pkt 2 pr. upadł. i napr. stwierdził, że **„Powstałe przed ogłosze-**

szeniem upadłości należności z tytułu składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe i chorobowe pracowników nie podlegają zaspokojeniu w kategorii pierwszej (art. 342 ust. 1 pkt 1 ustawy z 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze, Dz.U. Nr 60, poz. 335 ze zm.)”.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ INWESTORA WOBEC PODWYKONAWCY

Uchwała z 28 czerwca 2006 r., III CZP 36/06, dotyczy nowelizacji przepisów Kodeksu cywilnego regulujących umowę o roboty budowlane, polegającej na dodaniu art. 647¹ k.c. ustawą z 14 lutego 2003 r. (Dz.U. z 2003 r. Nr 49, poz. 408). Dostrzegana w praktyce patologia życia gospodarczego polegająca na zatrzymywaniu przez generalnego wykonawcę (wykonawcę) wynagrodzenia za roboty wykonane przez podwykonawcę została rozwiązana w art. 647¹ § 5 k.c. przez ustanowienie odpowiedzialności inwestora, solidarnie z wykonawcą – wobec podwykonawcy. Dobre chęci ustawodawcy nie mogły kompensować zagrożeń wynikających ze wspomnianego przepisu polegających na tym, że zapłata wynagrodzenia przez inwestora za pewne zadanie swojemu kontrahentowi nie powodowała wygaśnięcia jego odpowiedzialności, dopóki podwykonawca nie otrzymał zapłaty.

Obszerne wątpliwości Sądu Apelacyjnego dotyczące art. 647¹ k.c. zostały wyjaśnione w uchwale o następującej treści:

1. Skuteczność zgody inwestora na zawarcie przez wykonawcę umowy o wykonanie zadań wchodzących w zakres umowy o roboty budowlane wymaga przedstawienia mu umowy z podwykonawcą lub jej projektu oraz odpowiedniej dokumentacji.

2. Zapłata wykonawcy wynagrodzenia nie wyłącza odpowiedzialności inwestora wobec podwykonawcy na podstawie art. 647¹ § 5 k.c.

Sąd Najwyższy upatruje w § 2 przepis pozwalający zachować względną równowagę między interesem inwestora a podwykonawcy. Przedstawienie umowy lub projektu wraz z odpowiednią częścią dokumentacji w celu powiadomienia inwestora o obowiązku wypowiedzenia się w przedmiocie zgody na taką umowę otwiera 14-dniowy okres do udzielenia zgody lub żądania zmian umowy albo sprzeciwienia się jej zawarciu. Pisemna forma wymagana zarówno dla żądania wykonawcy, jak i odpowiedzi gwarantuje rozważę i świadomość skutków decyzji. W razie nieudzielenia odpowiedzi we wskazanym okresie istnieje domniemanie, że zgoda została wyrażona. Bez zgłoszenia żądania odpowiadającego wymaganiom art. 647¹ § 2 k.c. umowa wykonawcy z podwykonawcą nie powoduje odpowiedzialności inwestora.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ WSPÓŁWŁAŚCIELI Z TYTUŁU NAKŁADÓW

Uchwała z 10 maja 2006 r., III CZP 11/06, rozstrzyga kolejny wariant wątpliwości co do charakteru roszczenia (obligacyjne czy realne) o zwrot nakładów dokonanych przez współwłaściciela na nieruchomości wspólną, opowiadając się za wersją obligacyjną: **„Roszczenie o zwrot wartości nakładów poczynionych przez jednego ze współwłaścicieli na nieruchomości wspólną przysługuje przeciwko osobom, które były współwłaścicielami w czasie dokonywania tych nakładów”.**

Stanowisko Sądu Najwyższego w kwestii: roszczenie obligacyjne czy obligacja realna, nie jest jednolite. Na rzecz drugiego wariantu opowiedział się np. Sąd Najwyższy w postanowieniu z 18 marca 1999 r., I CKN 928/97, niepubl., natomiast za roszczeniem obligacyjnym opowiedział się w uzasadnieniu postanowienia z 5 grudnia 1997 r., I CKN 558/97 (OSNC 1998, z. 7–8, poz. 112). W uchwale z 10 maja br. powołano się na brak wyraźnego rozstrzygnięcia kwestii nakładów w przepisach o współwłasności, sięgając do reguł ogólnych

– na *numerus clausus* praw rzeczowych i obligacji realnych, tj. obciążających osoby nieuczestniczące w czynnościach prawnych lub zdarzeniach kreujących roszczenia. Wskazano też, że inne zobowiązania wynikające z umów zawieranych między współwłaścicielami nie przechodzą na nabywcę. Ponadto ważkim argumentem okazało się ryzyko braku wiedzy nabywcy o dokonanych nakładach, niekorzystnie wpływające na bezpieczeństwo obrotu. Sąd Najwyższy odniósł się również do uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 30 września 2005 r., III CZP 50/05 (OSNC 2006, z. 3, poz. 40), stwierdzającej, że dzierżawca, który ulepszył rzecz dzierżawioną przed jej zbyciem, ma roszczenie o zwrot wartości ulepszeń do nabywcy (art. 676 k.c.).

WSPÓŁWŁASNOŚĆ – ROZLICZENIA

Sąd Okręgowy pytał, czy współwłaściciel będący wyłącznym posiadaczem nieprzynoszącej pożytków części nieruchomości wspólnej jest zobowiązany do rozliczania z pozostałymi współwłaścicielami uzyskanych z tego tytułu korzyści.

Niełatwo wyobrazić sobie część nieruchomości, z której nie pobiera się pożytków, a mimo to przynoszącą wymierne korzyści. Taki przypadek zapewne się zdarzył, skoro Sąd Najwyższy podjął 10 maja 2006 r. następującą uchwałę, sygn. III CZP 9/06: **„Współwłaściciel, który z wyłączeniem pozostałych współwłaścicieli korzysta z nieruchomości wspólnej, jest zobowiązany do rozliczenia uzyskanych z tego tytułu korzyści”**.

WSPÓŁWŁASNOŚĆ PRZYMUSOWA – ZNIESIENIE

Ponieważ ustawa o własności lokali narzuca w art. 3 ust. 1 status prawny współwłasności nieruchomości wspólnej i zakazuje jej zniesienia, wydawać by się mogło, że niemożliwe jest zniesienie współwłasności, dopóki trwa odrębna własność lokali. Praktyka burzy jednak schematy. Takiej wyjątkowej sytuacji dotyczy uchwała z 14 lipca 2006 r., sygn. III CZP 53/06. Okazało się, że istniały (a może powstały?) warunki do „podziału” budynku na dwa samodzielne obiekty związane z odrębnymi działkami gruntu. Mimo to, zbywając to mienie właściciel posłużył się formułą wyodrębnienia lokali, wraz z pozostawieniem współwłasności nieruchomości wspólnej. Stała się ona jednak nieznośna dla właścicieli lokali, którzy w związku z tym domagali się zniesienia współwłasności. Rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego odnośnie do dopuszczalności takiego sposobu rozwiązania konfliktu osobistego wskazuje uchwała: **„Przepis art. 3 ust. 1 zd. 2 ustawy z 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (jedn. tekst Dz.U. z 2000 r. Nr 80, poz. 903) nie wyłącza dopuszczalności zniesienia przez sąd odrębnej własności lokali w postępowaniu o zniesienie współwłasności nieruchomości wspólnej, jeżeli możliwy jest fizyczny podział budynku, w którym ustanowiono odrębną własność lokali”**.

Wydaje się, że znosząc taką współwłasność sąd powinien orzec o zniesieniu (ustaniu) odrębnej własności lokali; w przeciwnym razie powstałaby konstrukcja hybrydowa sprzeczna z art. 3 ust. 1.

POTRĄCENIE PO ZATWIERDZENIU UKŁADU ZAWARTEGO W UPADŁOŚCI

Przedmiotem wątpliwości Sądu Apelacyjnego w Szczecinie była dopuszczalność złożenia przez wierzyciela oświadczenia o potrąceniu przed wykonaniem układu, ale po upływie terminu określonego w art. 89 ust. 3, tj. nie później niż przy zgłoszeniu wierzytelności. Dru-gie pytanie dotyczyło wykładni art. 501 k.c., a ściśle: możliwości uznania układu zawartego na podstawie wymienionej ustawy za bezpłatne odroczenie wykonania zobowiązania.

Oto wyjaśniająca je uchwała z 5 lipca 2006 r., III CZP 38/06:

„1. Po zakończeniu postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu, zgodnie z art. 293 ust. 1 zdanie pierwsze ustawy z 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.), skuteczne dokonanie przez wierzyciela potrącenia wierzytelności układowej z wzajemną wierzytelnością upadłego jest możliwe także wtedy, gdy oświadczenie o potrąceniu nie zostało złożone w terminie określonym w art. 89 ust. 3 ustawy.

2. Artykuł 501 k.c. nie ma zastosowania, gdy odroczenie wykonania zobowiązania zostało przez wierzyciela udzielone w zatwierdzonym przez sąd układzie między upadłym i wierzycielami”.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ SKARBU PAŃSTWA

Wypełnienie treścią ogólnego art. 417¹ § 4 k.c. jest zadaniem praktyki. Dlatego każde nowe orzeczenie wzbogaca podstawę precyzowania reguł odpowiedzialności Skarbu Państwa. Należy odnotować uchwałę z 6 lipca 2006 r., III CZP 37/06, wyjaśniającą, że: **„Nieuchwalenie ustawy, o której mowa w art. 12b ust. 2 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. o warunkach wykonywania krajowego drogowego przewozu osób (Dz.U. Nr 141, poz. 942 ze zm.), nie uzasadnia odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa za nieuzyskanie przez przewoźnika pełnego zwrotu kosztów przewozu osób uprawnionych na podstawie ustawy do przejazdów bezpłatnych lub ulgowych”.**

Jak wiadomo, koszt ulg w przewozie zwraca przewoźnikowi jednostka, która te ulgi przyznała (np. gmina), a w stosunku do ulg przyznanych w ustawie koszt ten pokrywa organ wskazany przez ustawę. W rozpoznawanej sprawie ustawa określa ulgi, ale nie wskazuje organu odpowiedzialnego za kompensatę. Założenia przyświecające cytowanej uchwale są prawdopodobnie inne niż w uzasadnieniu wyroku z 24 września 2003 r., I CK 143/03.

ZASIEDZENIE

Przerwy biegu zasiedzenia dotyczy uchwała z 28 czerwca 2006 r., III CZP 35/06: **„Wszczęcie postępowania o stwierdzenie nabycia przez zasiedzenie własności nieruchomości przez samoistnego posiadacza udziału nie przerywa biegu zasiedzenia przez pozostałych posiadaczy samoistnych, którzy później niż wnioskodawca nabyli posiadanie innych udziałów w tej nieruchomości”.**

ZAWEZWANIE DO UGODY

Kierując się m.in. judykatem z odległej przeszłości, praktyka uznawała wezwanie do zawarcia ugody przed sądem za czynność przerywającą bieg terminu (art. 123 § 1 pkt 1 k.c.) również zasiedzenia nieruchomości (art. 175 k.c.). Skąpe orzecznictwo publikowane oraz wprowadzenie postępowania mediacyjnego i określenie jego skutku w art. 123 § 1 pkt 2 k.c. skłoniło sąd odwoławczy do przedstawienia zagadnienia prawnego w celu potwierdzenia praktyki budzącej przecież wątpliwości w świetle językowej wykładni. Odpowiada na nie uchwała z 28 czerwca 2006 r., sygn. III CZP 42/06: **„Zawezwanie posiadacza nieruchomości do próby ugodowej na podstawie art. 184 i n. k.p.c. w sprawie wydania nieruchomości przerywa bieg terminu zasiedzenia (art. 123 § 12 pkt 1 w zw. z art. 175 k.c.)”.**

Jak widać, treść wezwania może mieć znaczenie dla ustalenia jego skutków.

I. Proces cywilny

ZASTĘPSTWO ADWOKATA PRZEZ APLIKANTA

Lakoniczna uchwała z 28 czerwca 2006 r., III CZP 27/06: „**Aplikant radcowski nie może zastępować adwokata w postępowaniu cywilnym**” zawiera obszernie motywy porządkujące praktykę odnośnie do zastępstwa wykonywanego przez aplikanta i wykazujące różnice między takim zastępstwem a dalszym pełnomocnictwem, tzw. substytucją.

WYKONANIE OBOWIĄZKU ZŁOŻENIA OŚWIADCZENIA

Dostrzegalny wzrost wrażliwości na tle dóbr osobistych i usuwania skutków ich naruszenia przez oświadczenie sprawcy wymagały wyjaśniania zagadnień egzekucji pozostających przedtem w cieniu. Należy do nich wątpliwość, na jakiej podstawie wymusza się złożenie oświadczenia przynoszącego satysfakcję pokrzywdzonemu: art. 1049 czy 1050 k.p.c.? Druga kwestia dotyczyła związania organu egzekucyjnego (sądu) sposobem wskazanym przez wierzyciela.

Uchwała z 28 czerwca 2006 r., III CZP 23/06, odpowiada na te wątpliwości w następujący sposób: „**1. Obowiązek usunięcia skutków naruszenia dóbr osobistych, polegający na złożeniu przez dłużnika oświadczenia odpowiedniej treści w formie ogłoszenia, podlega egzekucji na podstawie art. 1049 k.p.c.**

3. Sąd jako organ egzekucyjny jest związany wnioskiem wierzyciela co do wskazanego sposobu egzekucji”.

Nie trzeba przypominać, że ów wniosek determinowany jest w znacznej mierze treścią orzeczenia, które znowu zależy od żądania pozwu.